

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conferenceการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุดของเกษตรกร ในตำบลท่าหลวง
อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีExtension of Participation in Mangosteen Collaborative Farm Management for Farmer in
Tha Luang Sub -district, Makhm District, Chanthaburi Provinceศิริรัตน์ เวชสิทธิ์ (Sirirat Watchasit)¹ เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (Chalemsak Toomhirun)²จินดา ขลิบทอง (Jinda Khlitong)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไป สภาพสังคมและเศรษฐกิจ 2) สภาพการบริหารจัดการกลุ่ม 3) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่ม 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วม 5) การได้รับและต้องการรูปแบบและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วม 6) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด ประชากร ที่ศึกษา คือ เกษตรกรกลุ่มแปลงใหญ่ตำบลท่าหลวง จำนวน 70 คน เครื่องมือที่ใช้วิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด สูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 49.19 ปี จบชั้นประถมศึกษา ประสิทธิภาพด้านการเกษตรเฉลี่ย 15.59 ปี ร้อยละ 88.6 ไม่มีตำแหน่งในชุมชน แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 1.17 คน การจ้างแรงงาน เฉลี่ย 2.31 คน พื้นที่ถือการเกษตรเฉลี่ย 21.83 ไร่ ต้นทุนการผลิตมังคุดลดลงหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรแบบแปลงใหญ่จากเดิม 13,196.28บาท/ปีเป็น 12,415.51บาท/ปี 2) การบริหารจัดการกลุ่มประกอบด้วย ด้านการวางแผน ด้านการจัดการโครงสร้างองค์กร ด้านการบังคับบัญชา ด้านการประสานงาน และด้านการควบคุม ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 3) สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานมากที่สุด 4) ปัญหาในการบริหารจัดการกลุ่มภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยสมาชิกไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นปัญหามากที่สุด 5) สมาชิกได้รับความรู้อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน, การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน, การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ส่วนความรู้ที่กลุ่มต้องการมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน 6) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก จัดทำหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ให้สมาชิกมีส่วนร่วม ในทุกด้าน โดยผ่านสื่อบุคคล ทั้งหน่วยงานราชการและเอกชน โดยใช้การส่งเสริมแบบผสมผสาน ทั้งการฝึกปฏิบัติ ศึกษาดูงาน สาธิตและบรรยาย เพื่อให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ แปลงใหญ่มังคุด การส่งเสริม

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร) วิชาเอกส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช p_bangeno@hotmail.co.th

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช artoom@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study 1) general conditions, social and economic conditions. 2) Conditions of group management 3) The level of farmers' participation in group management 4) Problems and recommendations on participation 5) Acquisition and needs of forms and methods to promote participation 6) Analyze the approach to promoting participation in the management of the mangosteen large plot group. The population studied were 70 farmers in the Tha Luang sub-district large plot group. The research instrument was an interview form. The data were analyzed using statistics, i.e. frequency distribution, value Percentage Min Max Mean Standard Deviation and analyze the content The results showed that 1) most of the farmers were female, average age 49.19 years, graduated primary school. Average farming experience 15.59 years, 88.6% had no position in the community. Average household labor 1.17 people, average employment 2.31 people, average agricultural holding area 21.83 rai. The cost of mangosteen production decreased after participating in the large-scale agricultural project from the former. 13,196.28 baht/year is 12,415.51 baht/year 2) Group management consists of planning Organizational structure management Command coordination and control The overall picture was at a moderate level. 3) The members' participation in the overall group management was at a moderate level. The members participated in the work the most. 4) The problem in overall group management was at a high level. where members did not participate in planning as the most problematic; Participation in monitoring and evaluation and participation in receiving benefits The knowledge that the group needs the most is participation in planning. 6) Promote the participation of members. Prepare courses related to participatory group management. Involve members in all aspects through personal media Both government and private agencies by using a combination of promotion Practical training, study visits, demonstrations and lectures to allow members to participate more

Keywords: Participation, Management, Big plot of mangosteen, Extension

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

บทนำ

ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตไม้ผลเมืองร้อนที่หลากหลายซึ่งมั่งคุดถือเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญของไทย มีเอกลักษณ์โดดเด่นด้านรสชาติดี เป็นที่ชื่นชอบทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จนได้รับฉายาว่า “ Queen of fruit ” ซึ่งปี 2563 เนื้อที่ให้ผลผลิต 429,353 ไร่ การส่งออกมั่งคุดและผลิตภัณฑ์ มีปริมาณ 293,975 ตัน และมูลค่าการส่งออก 15,153.90 ล้านบาท ตลาดหลักที่เป็นคู่ค้าสำคัญของไทย ได้แก่ จีน เวียดนาม และเกาหลีใต้ เป็นต้น และประเทศคู่แข่งที่สำคัญ ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนาม (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ,2564) แหล่งผลิตมั่งคุดที่สำคัญของประเทศไทย คือจังหวัดจันทบุรี สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี (2556: 25-26) ระบุว่า จังหวัดจันทบุรีมีปัญหาด้านการตลาด คือ ผลผลิตในการส่งออกไม่มีคุณภาพ และไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดของประเทศผู้นำเข้าโดยพบการปนเปื้อนของสารเคมี หรือมีจุลินทรีย์เกินค่ามาตรฐานที่กำหนด รวมถึงระบบการค้าของไทยเป็นแบบผูกขาด โดยผู้ประกอบการมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดราคา ไม่ให้เงินไปตามกลไกของตลาด นอกจากนี้ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต ค่าจ้างแรงงานด้านการเกษตร ปัญหาการขาดอำนาจการต่อรองของเกษตรกรในการขายผลผลิต การจัดการห่วงโซ่อุปทาน และปัญหาด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ไม่ทั่วถึง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงกำหนดให้มี นโยบายการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อส่งเสริมและผลักดันให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันผลิต การบริหารจัดการร่วมกัน จำหน่ายโดยมีตลาดรองรับที่แน่นอน เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตเพิ่มขึ้น และมีคุณภาพได้มาตรฐาน ตลอดจนเกษตรกรสามารถเป็นผู้จัดการบริหารการผลิต และการตลาดได้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์,2559)

เกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่จะร่วมกันกำหนดเป้าหมายการผลิต การถ่ายทอดเทคโนโลยี การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุกขั้นตอน จนถึงการใช้ตลาด มีการบริหารจัดการร่วมกัน ให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน ร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดี ราคาถูก และใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อลดต้นทุนเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การผลิตสินค้าเกษตร ตลอดจนการจัดการด้านการตลาด ช่วยพัฒนาเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามศักยภาพ ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรตามความต้องการตลาดด้วยการบูรณาการทุกภาคส่วน โดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิต ตลอดห่วงโซ่อุปทาน ทั้งนี้ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เป็นอำเภอหนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตมั่งคุด ที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี จากข้อมูลในระบบทะเบียนเกษตรกรปี 2563 รายงานจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกมั่งคุดจำนวน 4,461 ครัวเรือน รวมพื้นที่ทั้งหมด 31,925 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ให้ผลผลิตแล้วทั้งหมด 31,862 ไร่ ผลผลิตรวม 19,217.06 ตัน ซึ่งตำบลท่าหลวง อำเภอมะขามเป็นหนึ่งในต้นแบบแปลงใหญ่มั่งคุดของจังหวัด จำนวนสมาชิก 70 คน พื้นที่ 750 ไร่ มีการรวมรูปแบบกลุ่มแบบเกษตรกร สมาชิกในกลุ่มได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ จากกรมวิชาการเกษตร สามารถนำเทคโนโลยีการผลิตมั่งคุดคุณภาพไปใช้ในกระบวนการผลิตแล้วสามารถลดต้นทุนการผลิตมั่งคุดได้ (สมบัติ ตงเต้า และคณะ, 2555) ทั้งนี้ หลังการรวมแปลงใหญ่มั่งคุดของเกษตรกรในตำบลท่าหลวง ยังคงพบปัญหาสมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนให้กลุ่มสามารถพัฒนาและเกิดความเข้มแข็ง มีอำนาจในการต่อรองทั้งในด้านการผลิตและการตลาด

จากเหตุผลดังกล่าวมาเบื้องต้น จึงจำเป็นต้องศึกษาว่าเพราะเหตุใดสมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเต็มที่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มั่งคุดของเกษตรกร

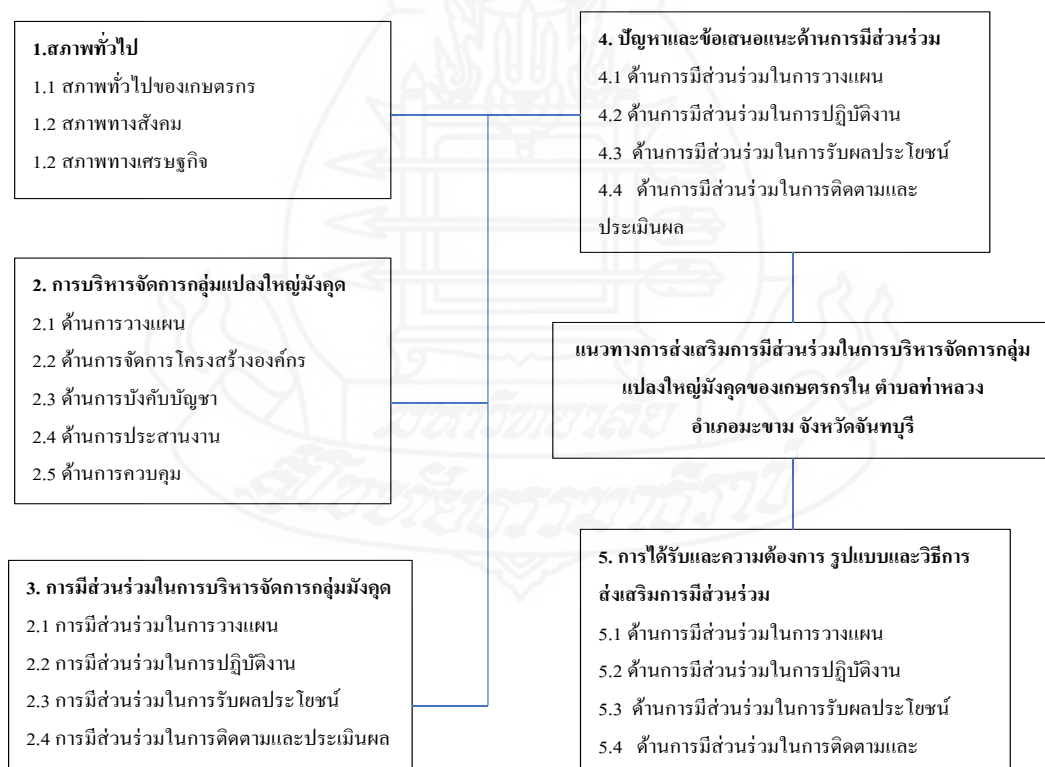
การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11
The 11th STOU National Research Conference

ในตำบลท่าหลวง อำเภอมะขาม จังหวัด จันทบุรี และนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในกลุ่มเกษตรกรอื่นๆต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด
3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงมังคุด
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด
5. เพื่อศึกษาการได้รับและความต้องการในรูปแบบและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกร
6. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุดของเกษตรกร

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือเกษตรกรสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่าหลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรปี 2562/2563 จำนวน 70 คน ทำการศึกษาจากประชากรทั้งหมด การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีลักษณะคำถามทั้งปลายปิด และแบบปลายเปิด โดยแบ่ง ออกเป็น 5 ตอน ตอนที่ 1 สภาพทั่วไป สภาพทางเศรษฐกิจ และสภาพทางสังคมของเกษตรกร ตอนที่ 2 สภาพการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด ตอนที่ 5 การได้รับและความต้องการในรูปแบบและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไป สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรการศึกษา

1.1 สภาพทั่วไปและสภาพทางสังคมของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 49.19 ปี ร้อยละ 65.7 สถานภาพสมรส ร้อยละ 58.6 มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา และเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ด้านการเกษตรเฉลี่ย 15.59 ปี ร้อยละ 58.5 เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งในชุมชน ร้อยละ 88.6 เกษตรกรในกลุ่มเป็นสมาชิกองค์กรแปลงใหญ่ทั้งหมด และเกษตรกรในกลุ่มเข้ารับการอบรมด้านการเกษตร 3-5 ครั้งต่อปี

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่า แรงงานที่ใช้ในภาคการเกษตรที่เป็นแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 1.17 คนร้อยละ 57.1 ไม่มีแรงงานในครัวเรือน การจ้างแรงงานการเกษตร เฉลี่ย 2.31 คน พื้นที่ถือครองการเกษตรเฉลี่ย 21.83 ไร่ ร้อยละ 29 เป็นพื้นที่ของตนเอง ร้อยละ 84.3 มีแหล่งต้นทุนเป็นของตนเอง พื้นที่ที่สมัครเข้าร่วมโครงการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เฉลี่ย 20.61 ไร่ เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตมังคุดก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เฉลี่ย 13,196.28 บาทต่อไร่ ต้นทุนการผลิตหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรแบบแปลงใหญ่เฉลี่ย 12,415.51 บาทต่อไร่

2. สภาพการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด

เกษตรกร มีการบริหารจัดการกลุ่มภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30 คือเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยมีการบริหารจัดการกลุ่มในระดับปานกลางทุกประเด็น คือ ด้านการประสานงาน ด้านการจัดการโครงสร้างองค์กร ด้านการบังคับบัญชาการ ด้านวางแผน และด้านการควบคุม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.36 ,3.34,3.32 ,3.28 และ3.16 ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ตารางที่ 1 การบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุดในตำบลท่าหลวงอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

N=70

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	SD.	แปลผล	ลำดับ
1.การวางแผน	3.28	0.296	ปานกลาง	4
2.การจัดการโครงสร้างองค์กร	3.34	0.363	ปานกลาง	2
3.การบังคับบัญชา	3.32	0.385	ปานกลาง	3
4.การประสานงาน	3.26	0.317	ปานกลาง	1
5.การควบคุม	3.16	0.256	ปานกลาง	5
รวม	3.30	0.196	ปานกลาง	

3. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด

เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 คือ เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มในระดับปานกลางทุกประเด็น ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 3.25 ,3.17 ,3.01 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่ในตำบลท่าหลวงอำเภอมะขามจังหวัดจันทบุรี

N=70

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	SD.	แปลผล	ลำดับ
1.การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน	3.17	0.557	ปานกลาง	3
2.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน	3.29	0.400	ปานกลาง	1
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	3.25	0.268	ปานกลาง	2
4.การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	3.01	0.328	ปานกลาง	4
รวม	3.18	0.388	ปานกลาง	

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด

เกษตรกรมีปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่ภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 คือ เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า เกษตรกรขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผน, ขาดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน, ขาดการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีปัญหาอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.64,3.63,3.61 ตามลำดับ และมีปัญหาขาดการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.90 ดังตารางที่ 3

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ตารางที่ 3 ปัญหาในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด

N=70

ปัญหา	ค่าเฉลี่ย	SD.	แปลผล	ลำดับ
1.การมีส่วนร่วมในการวางแผน	3.64	0.422	มาก	1
2.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน	3.63	0.501	มาก	2
3.การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	3.61	0.532	มาก	3
4.การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	2.90	0.428	ปานกลาง	4
รวม	3.49	0.317	มาก	

5. การได้รับและความต้องการรูปแบบและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

5.1 ระดับการได้รับและความต้องการความรู้ของเกษตรกร ประกอบด้วย ประเด็นความต้องการได้รับการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และความรู้ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล พบว่าสมาชิกได้รับความรู้ในระดับปานกลางทุกประเด็น และสมาชิกต้องการความรู้ในประเด็น รามีส่วนร่วมในด้านการวางแผน มากที่สุด รองลงมาคือ ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและความรู้ด้านการติดตามและประเมินผล ดังตารางที่ 4 และภาพที่ 2

ตารางที่ 4 ระดับการได้รับความรู้และความต้องการความรู้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

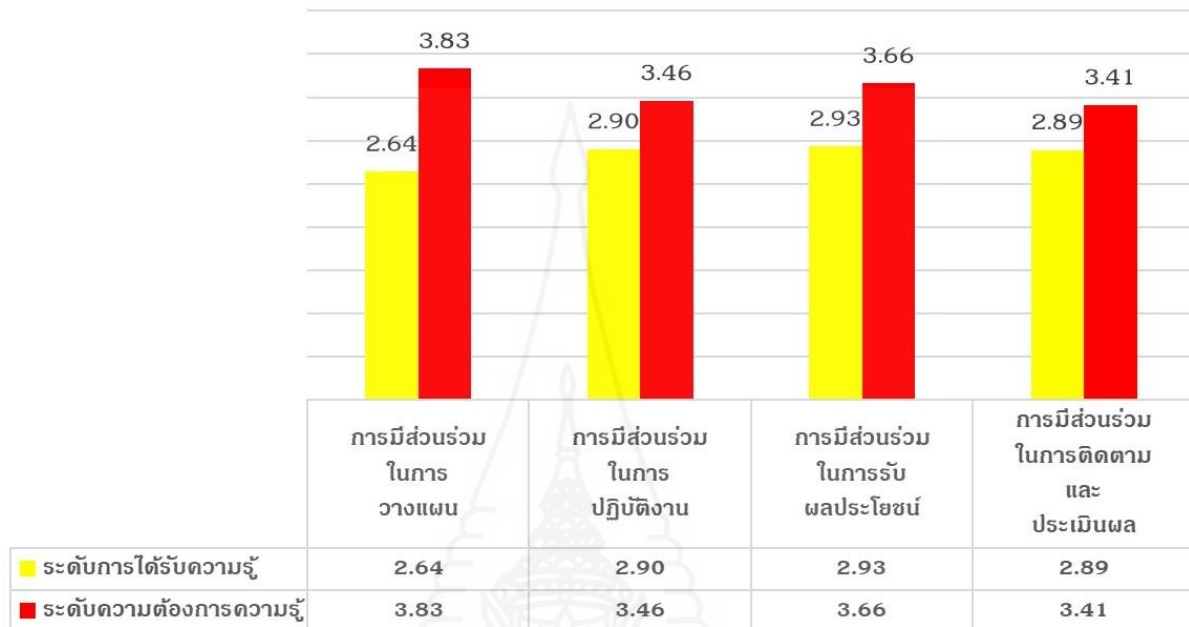
N=70

ประเด็น	ระดับการได้รับความรู้			ระดับความต้องการความรู้		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
การมีส่วนร่วมในการวางแผน	2.64	0.591	ปานกลาง	3.83	0.798	มากที่สุด
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน	2.90	0.640	ปานกลาง	3.46	0.912	มาก
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	2.93	0.709	ปานกลาง	3.66	0.946	มาก
การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	2.89	0.713	ปานกลาง	3.41	0.893	มาก
รวม	2.89	0.36	ปานกลาง	3.58	0.549	มาก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ภาพที่ 2 ระดับการได้รับความรู้และความต้องการความรู้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

5.2 ความต้องการช่องทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม พบว่าเกษตรกรต้องการ ช่องทางในการส่งเสริมจากสื่อบุคคลอยู่ในระดับมาก ได้แก่หน่วยงานเอกชน และ หน่วยงานราชการ ต้องการสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นแผ่นพับ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์รูปแบบอินเทอร์เน็ต

5.3 ความต้องการวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ต้องการวิธีการในระดับมากคือ สาธิต และบรรยาย ตามลำดับในระดับน้อย คือ การทัศนศึกษา และฝึกปฏิบัติ

6. วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุดของเกษตรกร

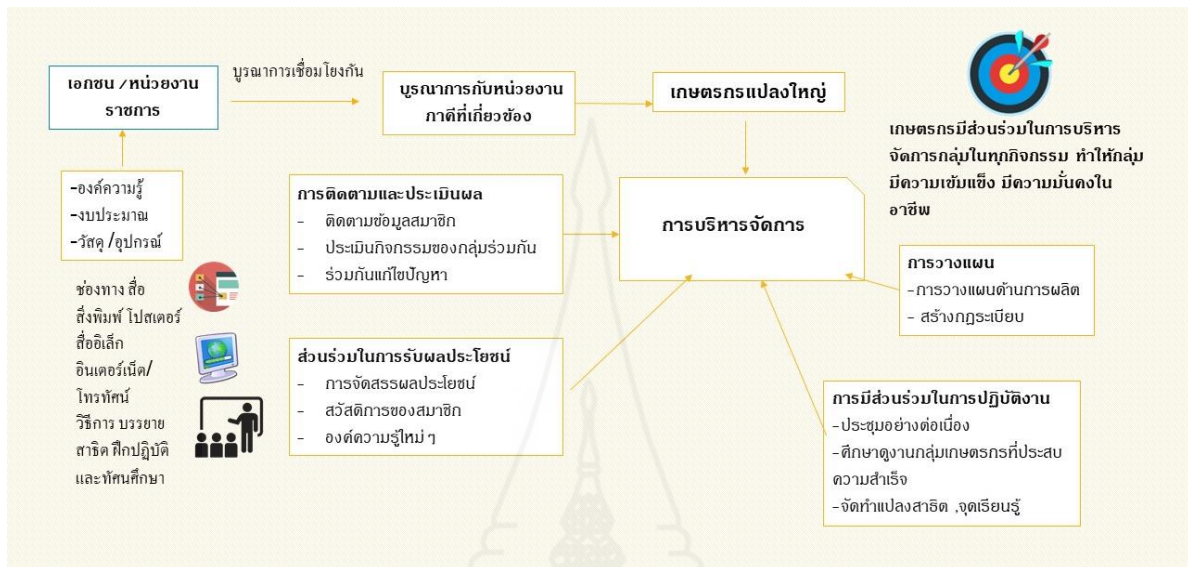
แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด ตำบลท่าหลวง อำเภอชะเมา จังหวัด จันทบุรี สามารถสรุปได้ ดังภาพที่ 3 ดังนี้

1. นักส่งเสริมการเกษตร ภาครัฐและเอกชนบูรณาการร่วมกันเพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ถ่ายทอดให้สมาชิกกลุ่ม
2. ข้อมูลข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการวางแผนการผลิต การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล
3. สื่อ เป็นตัวกลางระหว่างนักส่งเสริมไปยังเกษตรกร ได้แก่ สื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ และภาคเอกชน สื่อสิ่งพิมพ์เป็นแผ่นพับ หรือโปสเตอร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นอินเทอร์เน็ต หรือโทรทัศน์
4. ผู้รับสาร เป็นเกษตรกรกลุ่มแปลงใหญ่ อำเภอชะเมา จังหวัดจันทบุรี
5. วิธีการ เป็นลักษณะของการส่งเสริมที่เป็นกระบวนการ ได้แก่ การบรรยาย สาธิต ฝึกปฏิบัติ และทัศนศึกษา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ภาพที่ 3 แนวทางส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมั่งคุดแปลงใหญ่จังหวัดจันทบุรี

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพทั่วไป และ สภาพทางสังคม มั่งคุดในตำบลท่าหลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 49.19 ปี สถานภาพสมรส มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา และเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ เฉลี่ยด้าน 15.59 ปีการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับ ทศพร แสนประเสริฐและคณะ (2563) ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการ รวมกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางในพื้นที่อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 54.01 และธนกร กลิ่นนาค (2559) การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการ บริหารโครงการนาแปลงใหญ่ กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่จังหวัดชัยนาทพบว่า กลุ่มส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอายุ ระหว่าง 50 ปีขึ้นไป

สภาพทางเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองของตนเองเฉลี่ย 21.83 ไร่ การจ้างแรงงานเฉลี่ย 2.31 คน แหล่งเงินทุนเป็นของตนเอง ร้อยละ 84.3 ซึ่งสอดคล้องกับ พินประภา บุขราคม (2549) การศึกษาวิจัยเรื่องการเกษตร ที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุดของกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี พบว่าเกษตรกรมีพื้นที่ถือครอง 23.00 ไร่ ใช้แรงงานในการผลิตมังคุดเฉลี่ย 2 คน มีประสบการณ์ด้านการผลิตมังคุดเฉลี่ย 21.45 ปี ข้อมูลด้านต้นทุนการผลิต ของกลุ่ม พบว่าต้นทุนการผลิตของเกษตรกรมีแนวโน้มลดลงหลังเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยก่อนเข้า ร่วมโครงการมีต้นทุนเฉลี่ย 1,3196.28 บาทต่อไร่ หลังเข้าร่วมโครงการมีต้นทุนเฉลี่ย 1,2415.51 บาทต่อไร่ซึ่งสอดคล้องกับ กมลรัตน์ ธีระพงษ์ (2560) นโยบายเกษตรแปลงใหญ่กับบริบทของภาคเกษตรไทยในปัจจุบัน โดยมีการส่งเสริม 9 ชนิดพืช ผลจากการเข้าไปส่งเสริมการทำเกษตรแบบแปลงใหญ่ในไม้ผล ได้แก่ ทุเรียนและ มังคุด มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านต้นทุน การผลิตลดลง คิดเป็นร้อยละ 20 ในพืชมังคุด มีต้นทุนเฉลี่ยลดลงจาก 3,265บาทต่อไร่ เหลือ 2,565บาทต่อไร่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

สภาพการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มีคุณค่า พบว่า ระดับการปฏิบัติของกลุ่มภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง สามารถจำแนกได้เป็น รายด้านดังนี้

ด้านการวางแผน กลุ่มแปลงใหญ่มีกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการรวมกลุ่มการผลิตและสร้างการรับรู้ เข้าใจเกี่ยวกับ ระเบียบและกฎเกณฑ์การเข้าร่วมการทำการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ให้กับสมาชิกกลุ่ม และกำหนดให้มีวาระ เกี่ยวกับการตรวจสอบรายได้และรายจ่ายของกลุ่ม ด้านการจัดทำแผนการบริหารจัดการและการใช้งบประมาณกลุ่มจะ ประสานขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ทางกลุ่มยังขาดการทำแผนลดความเสี่ยงจา การผลิตและรายได้ของสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับ ชนนิภา ทองรอด(2560) งานวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มนา แปลงใหญ่บ้านทับยา จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การบริหารจัดการกลุ่มประกอบด้วย การจัดทำแผนการผลิตรายแปลง การจัดการ โครงสร้างขององค์กรของกลุ่ม การกำหนดระเบียบของกลุ่ม การเรียนรู้ และการตลาด

ด้านการจัดการโครงสร้างองค์กร กลุ่มแปลงใหญ่ได้กำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการและแจ้งข่าวสารต่างๆ เช่น การประชุมชี้แจง การแต่งตั้ง และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละฝ่าย โดยกำหนดตำแหน่งประธาน รองประธาน บัญชี ประชาสัมพันธ์ แต่กลุ่มยังขาดระบบการจัดเก็บข้อพื้นฐานของสมาชิกที่เป็นระบบ เนื่องจากกลุ่มมีการรวมตัวกันอย่างเป็น รูปธรรม จึงมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน มีระเบียบ ข้อบังคับ กติกา การมีบทบาทหน้าที่ (โครงสร้าง กลุ่ม/ใคร อะไร/ที่ไหน อะไร) ภายในกลุ่มมีการดำเนินโครงการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการเพิ่มจำนวน/การพัฒนาความรู้สมาชิก และที่ สำคัญอย่างยิ่ง คือ ผู้นำกลุ่ม (จักรี สุจริตธรรม,2547 อังโน ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช ,2552) ซึ่งจะแตกต่างจากกลุ่มที่รวมกันแบบ ไม่เป็นทางการ ไม่มีหลักการบริหารจัดการเข้ามาส่งผลให้ไม่เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ตายตัว โครงสร้างองค์กรไม่แน่ชัด หน้าที่ รับผิดชอบไม่ชัดเจน (สถาบันพัฒนาวิสาหกิจอินโดจีน ,2545อ้างถึงในขจรศักดิ์ วงศ์วิราช,2552)

ด้านการบังคับบัญชา กลุ่มแปลงใหญ่เปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมกัน การกำหนดตัวบุคคล ให้เหมาะสมตาม ตำแหน่งหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย เช่น ฝ่ายบัญชี มีหน้าที่จ่ายเงินและโอนเงิน พร้อมรายงานผลให้สมาชิกทราบ และรายงาน ความเคลื่อนไหว ให้สมาชิกทราบซึ่งสอดคล้องกับ ณัฐนรี ศรีทอง (2551:13) กล่าวว่า ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ติดตามและเพื่อน ร่วมงานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดเป้าหมายในการทำงานและตัดสินใจในงานส่งผลต่อเพื่อนร่วมงาน

การประสานงาน กลุ่มแปลงใหญ่มีการติดต่อประสานงานกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและบุคคลภายนอกเพื่อ ขอรับการสนับสนุน เกี่ยวกับการบริหารจัดการแปลงใหญ่ และกลุ่มจะแจ้งให้สมาชิกทราบล่วงหน้าก่อนจะทำการประชุมทุก ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิทยา (2547) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้แก่ ปัจจัยหลักที่สำคัญ ที่มีผลต่อความสำเร็จคือกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนได้แก่ปัจจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน กิจกรรมวิสาหกิจชุมชนปัจจัยเกี่ยวกับ ความเป็นผู้นำ ที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกปัจจัยเกี่ยวกับตัวสมาชิกปัจจัย ด้านการบริหารจัดการและปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร

ด้านการควบคุม กลุ่มแปลงใหญ่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของผลผลิตมีคุณค่าที่สมาชิกกลุ่มจะนำมาจำหน่ายให้กับ กลุ่ม เช่น มีคุณค่าต้องไม่ตกพื้น มีทำการคัดเกรดมาเบื้องต้น และได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานจีเอพี แต่กลุ่มยังขาดด้าน การกำหนดแผนการพัฒนาด้านการตลาดของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ภรภัทร บัวพันธ์และคณะ (2561) ศึกษาการ นำนโยบายโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ประเภทนาข้าวในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปีงบประมาณ 2559 พบว่า กลุ่มเกษตรกรเห็นด้วยกับการจัดทำโครงการระบบส่งเสริมแบบแปลงใหญ่ ภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้าน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

การลดต้นทุน และเพิ่มคุณภาพผลผลิต การบริหารจัดการชุมชน และการบริหารจัดการโครงการ เกษตรกรเห็นด้วยในการจัดทำโครงการระบบส่งเสริมแปลงใหญ่มีเพียงด้านเดียวที่ยังต้องปรับปรุงการดำเนินงานด้านการตลาด

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่มแปลงใหญ่มังคุด กลุ่มแปลงใหญ่ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน งานมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการในการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิก และแผนการบริหารจัดการการ แผนการตลาด ตามเงื่อนไขกิจกรรมของแปลงใหญ่ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการรับปัจจัยต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุน เช่น ความรู้ อุปกรณ์และปัจจัยการผลิต ในประเด็นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการรับการสนับสนุนปัจจัย ต่างที่ทางกลุ่มสนับสนุน ในด้านการติดตาม ประเมินผล พบว่า กลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิก มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินการตรวจสอบผลการบริหารจัดการของกลุ่ม อย่างสม่ำเสมอ โดยกลุ่มจะทำการรายงานด้านราคาผลผลิตมังคุดเป็นรายวันหลังจากที่ปิดการประมูลแล้ว แต่สมาชิกมีส่วนร่วมในระดับน้อยในการติดตามผลด้านปัญหาที่เกิดจากการบริหารงาน เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเสียหายของผลผลิต หลังจากสมาชิกรับผลผลิตมาจำหน่ายให้กับกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนากร กลิ่นนาค (2559) เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนาแปลงใหญ่ : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ จังหวัดชัยนาท ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ได้แก่ ปัจจัยด้านธรรมชาติ ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยสถานะผู้นำ ในการบริหารงานของคณะกรรมการต้องดำเนินงานด้วยความโปร่งใส สมาชิกตรวจสอบได้ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากพบว่ากลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่มังคุดของเกษตรกรในตำบลท่าหลวงอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี มีความต้องการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตมังคุดให้ได้คุณภาพ จึงขอเสนอแนะให้นำผลการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อสมาชิก

1.1 กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ควรมีการประชุมสมาชิกเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการผลิตมังคุดให้ได้คุณภาพร่วมกัน ให้มีจำนวนครั้งมากขึ้นและมีความต่อเนื่อง

1.2. กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ควรมีการทบทวนแผนงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอและจัดทำบันทึกเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มร่วมกัน

1.3 สร้างแรงจูงใจให้กับเกษตรกรภายในกลุ่ม มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กลุ่มตั้งขึ้น

1.4 กลุ่มควรมีการจัดตั้งระเบียบและข้อตกลงโดยให้สมาชิกรับและถือปฏิบัติร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะต่อนักส่งเสริม

2.1 นักส่งเสริมการเกษตร ภาครัฐและเอกชนบูรณาการร่วมกันเพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ และวัสดุ อุปกรณ์ ถ่ายทอดให้กับสมาชิก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

2.2 นักส่งเสริมควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการวางแผนการผลิต การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

3. ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลหลายหลายมากขึ้นในการนำไปประยุกต์ใช้ต่อ

3.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับด้านการพัฒนารูปแบบการตลาดโดยตรง เพราะการตลาดถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม

3.3 ควรมีการศึกษากลุ่มแปลงใหญ่อื่น ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางของกลุ่มด้านการบริหารจัดการ

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ ถิระพงษ์ (2560) .นโยบายแปลงใหญ่กับบริบทของภาคการเกษตรไทยในปัจจุบัน. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ ประจำปี 2560, น.1-16, สืบค้นจาก : www.ecojournal.ru.ac.th.pdf
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ .(2563). คู่มือการดำเนินงานโครงการยกระดับแปลงใหญ่ด้วยเกษตรสมัยใหม่และเชื่อมโยงตลาด. วันที่ค้นข้อมูล 8 มกราคม 2564 เข้าถึงได้จาก <https://co-farm.doae.go.th/up/doc/handbook.pdf>
- เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ .(2560). การบริหารและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ในประมวลสาระชุดวิชาการบริหารและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. หน่วยที่ 2, น. 2-15 . นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ธนากร กลิ่นนาค. (2559).ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริการโครงการนาแปลงใหญ่ : กรณีศึกษานาแปลงใหญ่จังหวัดชัยนาท .(วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต).มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี.
- พิณประภา บุษราคัม.(2549). การศึกษาวิจัยเรื่องการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับการผลิตมังคุดของกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต).มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี.
- วรธมาศ แสงประทุม.(2560).การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโตนด อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี.(วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต).มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี.